

Hitta i Krigsarkivets bestånd. 1.3 Pensioner

Många militärt anställda har haft rätt att uppbära pension eller gratial av en eller annan orsak. Officerare och underofficerare betalade in en avgift till sin pensionskassa och kunde sedan kvittera ut pension efter avskedet. Vanliga soldater och båtsmän fick i regel pension om de uppfyllde en eller flera kriterier som skadad i tjänst eller lång tjänstgöringstid. Änkor eller barn till avlidna officerare kunde också få en pension.

1.3.1 Ryttare och soldater

1.3.2 Arméns officerare och underofficerare

1.3.3 Flottans befäl och båtsmän

Under tidernas gång har det funnits en mängd olika pensionskassor. Varje regemente hade i regel en för officerarna och underofficerare och en för änkor och faderlösa barn. Ibland finns det en för manskapet också. Men det fanns tre större pensionskassor. De flesta inom militären tillhörde någon av dem.

Vadstena krigsmanshuskassa 1647-1865 (-1970)

Hit hörde alla meniga och korpraler inom armén. 1647-1757 fick även officerare sin pension härifrån.

Arméns pensionskassa 1757-1937

Officerare, underofficerare och civilmilitär personal fick pension ur kassan.

Flottans pensionskassa 1642-1737

Hit hörde alla personal inom flottan.

1.3.1 Ryttare och soldater

Ryttare och soldater kunde få sin pension från Vadstena Krigsmanshuskassa. Kassen grundades 1647 och omfattade endast armén. Fram till och med 1757 tillhörde alla som var verksamma inom armén denna kassa. Efter 1757 fick officerarna en egen kassa (Arméns pensionskassa). Sedan var det bara korpraler och meniga som kunde få pension från Vadstena krigsmanshuskassa. Efter 1865 förvaltades kassen av Arméförvaltningen.

I Vadstena krigsmanshuskassa kan man förvänta sig att hitta uppgifter om varför en enskild soldat fått avsked och pension, hur mycket han fick i pension samt underhållsbrev och en del kvittenser rörande soldaten och eventuellt uppgifter om efterlevande.

1647-1865

1. Man bör veta vilket regemente soldaten tillhörde och ungefär när han fick avsked.

2. Slå upp soldaten i en alfabetisk liggare för lämplig tidsperiod (Vadstena krigsmanshuskassa, D, Alfabetiska rullor). Observera att en del soldater tog tillbaka sitt patronymikon och eventuellt kan finnas på det namnet. I liggaren får man uppgift

om år och datum för underhållsbrevet, d.v.s. när han fick sin pension. Ofta finns också uppgift om vilket år han dog.

Komplettera eventuellt med att slå upp honom i den kronologiska rullan (Vadstena krigsmanshuskassa, D Kronologiska rullor)

3. Med hjälp av datumet för underhållsbrevet kan man hitta soldaten i Underhållsprojekt (Vadstena krigsmanshuskassa D, Underhållsprojekt). Där får man en kort redogörelse om varför han bör få underhåll, t ex eventuell krigstjänstgöring, skador, ålder mm och hur mycket han fick i pension.

4. För att få ut sin pension måste man visa upp ett intyg. De sparades som verifikationer till räkenskaperna. Det år personen dog brukar man också kunna hitta själva underhållsbrevet och uppgifter om eventuell begravningshjälp. Verifikationerna är sorterade regementsvis. I början av varje regemente finns en förteckning över underhållstagarna med hänvisning till verifikationen. (Vadstena krigsmanshuskassa, G Verifikationer till huvudboken-1850 eller Krigskollegiet, Militiekontoret G Verifikationer till huvudboken 1850-1865)

1866-1907

Motsvarande uppgifter som ovan hittar man i:

Arméförvaltningen (fört 65a), civila departementet D1a, Rullor och liggare rörande Vadstena krigsmanshus

Arméförvaltningen (fört 65b), Kassaavdelningen, pensions- och fondförvaltningskontoret, D Liggare över pensionstagare (underhållsprojekt) indelningsverkets besparingsfond 1864-1880

Arméförvaltningen (fört 65b), Civilbyrå, D2 Liggare över pensionstagare (underhållsprojekt) indelningsverkets besparingsfond 1881-1907

Arméförvaltningen (fört 100), Civila departementet G, Verifikationer

1.3.2 Arméns officerare och underofficerare

Under perioden 1647-1756 fick officerare och underofficerare inom armén pension via Vadstena krigsmanshuskassa (angående meniga och underbefäl, se Ryttare och soldater).

Från och med 1757 fram till 1937 hade officerarna en egen kassa, Arméns pensionskassa (förteckning 78).

Meritförteckningar

Officerare och underofficerare skickade kontinuerligt in meritförteckningar till Arméns Pensionskassa under sin yrkesverksamma tid. I dem kan man hitta uppgifter om när officeren började, gradpasseringar, kommenderingar, utbildningar med mera. Meritförteckningarna är samlade i så kallade Meritband.

1. Till meritbanden finns personregister i Krigsarkivets forskarexpedition (fack 56-

57). Registren omfattar perioden 1757-1895. För åren 1757-1848 finns registren även på mikrokort.

2. Meritbanden finns i Arméns Pensionskassa, serie EV. I regel kan man hitta flera meritförteckningar för samma person. Titta framförallt på första och sista meritförteckningen. Till den första kan det ibland finnas åldersbevis med uppgifter bland annat om föräldrarna och på den sista finns hela hans karriär så långt i koncentrat. Meritbanden är mikrofilmade för åren 1757-1848.

Pension

Officerare och underofficerare betalade in en viss summa årligen beroende på officersgrad och lön till Arméns Pensionskassa. När de sedan fick avsked kunde de få ut en pension från kassan. Pensionskassan var konstruerad så att bara ett visst antal personer från varje officersgrad kunde få pension samtidigt. Om antalet platser var fullt kunde det därför dröja ett eller flera år efter avskedet innan man fick sin pension.

1. Man bör ha uppgift om ungefär när officeren fick avsked och vilket regemente han tillhörde då för att enklast kunna hitta uppgifter om honom.

2. Exakt datum för och nummer på pensionsbeslut får man i:

- Arméns pensionskassa, Diarium över inkomna handlingar 1757-1783, serie C III

- Arméns pensionskassa, Pensionsbeslutsbok 1784-1914, serie D

Pensionsbrevet brukar man kunna hitta bland utgiftsverifikationerna, se punkt 4, det år personen dog.

3. Själva ansökan om pension finns i Arméns Pensionskassa, Inkomna brev och memorialer, serie E II (till varje årgång finns ett personregister).

4. För att få ut sin pension måste man visa upp ett intyg. De sparades som verifikationer till räkenskaperna och finns därför i utgiftsverifikationerna. Det år personen dog brukar man också kunna hitta själva pensionsbrevet:

- Arméns Pensionskassa, Inkomst- och utgiftsverifikationer 1757-1835, serie G IVa

- Arméns Pensionskassa, Utgiftsverifikationer 1836-1937, G IVc

Personregister till verifikationerna finns i Pensionskontona som ligger tillsammans med andra räkenskaper:

- Arméns Pensionskassa, Kassaräkningar, 1757-1856, serie G IIa

- Arméns Pensionskassa, Huvudböcker, 1857-1909, serie G Ia

Litteraturtips:

Sjögreen, Carl; Arméns pensions- och änkekassor 1757-1937. Uppsala 1939

1.3.3 Flottans befäl och båtsmän

Båtsmän och flottans officerare och underofficerare tillhörde samma pensionskassa, Flottans pensionskassa. Arkivet efter Flottans pensionskassa är stort och omfattar tiden 1642-1937.

De officerare, underofficerare, manskap etc som fått pension kallades för gratialister fram till 1783. Därefter kallades officerare, underofficerare, civila tjänstemän och likställda för pensionärer medan övriga fortfarande kallades gratialister. Nedan används ordet gratialister för båda grupperna.

Att söka i Flottans pensionskassas arkiv kräver olika arbetsätt beroende på vilken tidsperiod man är intresserad av.

1681-1743

1. Slå upp personen i Register över gratialister hos Flottans pensionskassa 1681-1743 som finns i Krigsarkivets forskarexpedition:

2. Hänvisningen leder vidare till Flottans Pensionskassa PII, Rullor. I rullan får man uppgift om namn, var han tjänstgjort, eventuella skador eller sjukdomar och dödsår alternativt vidare hänvisning till en annan rulla.

3. Intyg, underhållsbrev och liknande kan finnas i verifikationerna, se under perioden 1744-1850

1744-1850

För den här perioden saknas personregister och de rullor som finns är inte heltäckande. Man får istället gå igenom de förteckningar över gratialister som finns i räkenskaperna.

1. Register till förteckningar över underhållstagare i Flottans pensionskassas räkenskaper 1673-1850, finns i Krigsarkivets forskarexpedition. Det är ett register årsvis över vilka förteckningar det finns i Flottans Pensionskassans räkenskaper över officerare, tjänstemän, manskap, änkor mm som fått gratial. Registret är uppdelat på Stockholms station och Karlskrona station. Av registret framgår i vilken serie och på vilka sidor som respektive förteckning finns.

2. Gå igenom lämplig förteckning för lämpligt år.

3. För att få ut sin gratial var gratialisten tvungen att visa fram ett intyg om sin frejd och skriva på kvittenslista. Intygen bevarades som verifikationer till räkenskaperna. Den hänvisning (nummer) som finns för varje person i förteckningarna leder vidare till en sådan verifikation. Det år gratialisten dog finns ofta även hans underhållsbrev bland verifikationerna. Själva verifikationerna finns ibland i samma band, ibland i ett annat band. Det framgår av registret (punkt 1). För ett antal år 1741-1789 saknas verifikationerna helt.

Det kan t ex se ut så här för Stockholms station i registret:

1807 I.I:336 Verifikationer I.I

vol 337

Off, civila (pensionärer) fol 4167 v-4169

Förhyrda, lotsar, manskap

(gratialister) fol 4121 v-4148

Änkor och barn fol 4148 v-4163

Begravningshjälp fol 4166

Förteckningar över pensionerade båtsmän (manskap) vid Stockholms station 1807 hittar man på fol 4121 v-4148 i Flottans pensionskassa, I.I Verifikationer, gemensamma, volym 336. Själva verifikationerna finns i vol 337.

1851-1935

1. Flottans Pensionskassa PII, Rullor volym 17- . Till rullorna finns det i regel personregister. Volym 55 innehåller personregister till volym 26a-e, 27g och 29 och volym 56 innehåller ett personregister till volymerna 41-53.

2. För att få ut gratialen var gratialisten tvungen att visa fram ett intyg om sin frejd. Intygen bevarades som verifikationer till räkenskaperna. Underhållsbreven hittas också ofta där det året personen dog. Förteckningar över gratialisterna med hänvisning (nummer) till verifikationerna finns i regel i det första bandet för varje år. Det finns tre verifikationsserier att välja på:

Flottans pensionskassa:

I.II Pensionsfonden. Officerare, underofficerare, tjänstemän 1826-1935. Manskap (Gemenskapen) 1826-1876

I.III Änke- och gratialfonden. Änkor och barn 1826-1935

I.IV Allmänna pensionsfonden. Manskap 1877-1835

Änkor och barn

1. Register över personal vid örlogsflottan, som efterlämnat änka/barn, som komma understöd 1756-1847, finns i Krigsarkivets forskarexpedition. Hänvisningen (romersk siffra I-IV) leder vidare till Flottans Pensionskassa serie P II, Rullor.

I = P II volym 6, 1756-1791

II = P II volym 8, 1791-1810

III = P II volym 7, 1791-1810

IV = P II volym 11, 1811-1847

2. Se även perioden 1744-1850 ovan.

3. Efter 1847 se ovan under perioden 1851-1935